

A fogászat szerepe a tömegszerencsétlenségek áldozatainak azonosításában

Az szerző dr. Török Katalin fogszakorvos és antropológus. Önkéntes tagja a Nemzeti Áldozatazonosító Szolgálat fogorvosi egységének.

Általános bevezető

Amióta az emberek nagyobb közösségekben élnek, azóta fordulnak elő tömegszerencsétlenségek. Ezeknek a nem kívánatos eseményeknek a menedzselésében nyújt segítséget 1980 óta az Interpol* DVI munkacsoportja (a *DVI, a Disaster Victim Identification rövidítése, ami katasztrófák áldozatainak azonosítását jelenti angol nyelven*).

DVI tevékenység irányelvei: - interdiszciplinális megközelítés,
- szabványosított eljárások,
- magasan képzett szakemberek tömörülése,
- kegyeleti és emberségességi szempontok tiszteletben tartása.

Ezekre az irányelvekre épül az ún. "DVI guide" is, ami jelenleg az egyetlen nemzetközileg elismert módszertani útmutató a katasztrófák áldozatainak azonosítására. Az egységesített protokoll 190 tagállam részére teszi lehetővé a gyors és hatékony együttműködést. Ennek jelentősége abban rejlik, hogy a globalizáció miatt a nem kívánatos események egyre több állam polgárait érintik.

**Az Interpol székhelye a franciaországi Lyon, küldetése a bűnmegelőzés és bűnüldözés. Olyan államok rendőri együttműködését is segíti, amik közt nem áll fenn diplomáciai kapcsolat. Működése a tagállamok különböző jogi keretein belül és az emberi jogok egyetemes nyilatkozata szellemében történik.*

A hazai DVI egység kialakulásához vezető út

A 2001-ben Budapesten tartott Interpol közgyűlés-, illetve a 2003-ban Siófokon történt külföldi áldozatokkal járó buszbaleset után fogalmazódott meg a magyar szakemberek körében a hazai eljárásrend adaptálásának igénye a nemzetközi standardokhoz. 2004-ben pedig már magyar igazságügyi orvosszakértő is részt vett külföldi misszióban, a dél-kelet ázsiai szökőár áldozatainak azonosításában. Ezt követte 2011-ben az egyiptomi (Hurghada) buszbaleset, ahol 11 magyar állampolgár hunyt el, és akik azonosítására 2 magyar szakember utazott ki. A növekvő incidensek száma kapcsán 2017-ben kutatóműhely alakult, amely célként jelölte meg a hazai DVI egység létrehozását. Ennek következményeként 2018 júniusában DVI Interpol alapképzést tartottak Budapesten. A képzésen magyar nyomozók, bűnügyi szakértők, orvosok és fogorvosok, ujjnyomszakértők, genetikusok, pszichológus vettek részt. Elméleti tréning mellett gyakorlati, szimulációs oktatást is tartottak, amelynek végén 35 fő kapott az Interpol által hitelesített tanúsítványt. A nemzetközileg kvalifikált csapatnak köszönhetően alakulhatott meg a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozóiroda alá tartozó Nemzeti Áldozatazonosító Szolgálat.

A tömegkatasztrófa DVI szemmel

A katasztrófa egy olyan előre nem látott, váratlan esemény, amely jelentős anyagi károkat és/vagy emberi szenvedést okoz, a helyi lehetőségek pedig elégtelenek a károk felszámolásához, a káresemény kezeléséhez. A DVI egység közbenjárását olyan katasztrófák esetén veszik igénybe, amelyek kezelése, jogszerű feldolgozása meghaladja az adott tagállam(ok) rendelkezésre álló erőforrásait, esetleg nemzetközi érintettség is fennáll.

Az utóbbi 100 évben a társadalmi és technikai átalakulás következménye, hogy a természeti és civilizációs katasztrófák gyakoribbá váltak. Természeti katasztrófákhoz soroljuk az elemi csapásokat, pl.: földrengés, árvíz, vulkánkitörés, szökőár stb. Ismertek közlekedési balesetek, légikatasztrófák, hajó-vonatszerencsétlenségek stb., ide tartozhatnak még a tüzesetek, ipari katasztrófák (pl.: vörösiszap kiömlés), bűncselekményekhez-, terrortámadásokhoz társított

halálesetek is. A katasztrófa területi kiterjedés szerint lehet lokális vagy akár több országot érintő is.

A DVI szempontjából a katasztrófa lehet nyílt, zárt vagy kevert.

- Nyílt helyszín az amikor a lehetséges áldozatok száma, köre, kiléte nem ismert (pl.: utcai járókelők, szórakozóhelyek vendégei).
- Zárt, amikor egyértelmű a halottak köre (pl. repülőgép baleset)
- Sok esetben viszont kevert verzióval találkozunk (pl: World Trade Center elleni terrortámadás).

Interpol azonosítási protokoll

Az Interpol protokoll szerint az emberi maradványok azonosításánál megkülönböztetünk elsődleges és másodlagos azonosítókat.

Elsődleges azonosítók:

1, DNS. Szinte bármilyen szövettípusból kinyerhető, ellenálló a zordabb körülményeknek. Költséges és komoly labortechnológiai háttérrel igényel.

2, Ujjlenyomat. A DNS mellett a személyazonosság kétséget kizáró megállapítását teszi lehetővé. A DNS analízishez képest olcsó és gyors.

3, Fogazat. Általánosságban elmondható, hogy a fogak meglétének vagy hiányának szemrevételezése a halott vizsgálata során nem feltétlenül igényel speciális fogorvostani ismereteket, ugyanakkor a fog-, és fogágy betegségek, a fogászati kezelések, fogpótlások, harapási rendellenességek, az implantátumok megítéléséhez, stb. már mindenképpen fogorvos vagy igazságügyi fogorvosszakértő közreműködése szükséges.

A múlt század 40-es éveiben írták le először, hogy a személyazonosság meghatározásában a fogazatnak a kriminalisztikai jelentősége megközelíti az ujjbegyrajzolatét. A fogazat egyediségén a fogászati beavatkozások, fogpótlások nemhogy rontanak, de inkább javítanak. Felnőtt embernek 32 foga van és minden fognak 5 felszíne, így 160 felszínen történhet beavatkozás. Személyazonosítás szempontjából pedig fontos hogy a fogak a legextrémebb helyzetekben is megmaradnak (pl: tűz, robbanás, stb.) Ennek ellenére a fogazat felhasználása a személyazonosításhoz sokszor nehézségekbe ütközik. Oka, hogy gyakran nincs megfelelő egészségügyi adat az összehasonlításhoz, továbbá az egészségügyi adatbázisaink jelenleg alkalmatlanok státuszkeresésre.

Másodlagos azonosítók:

Az elsődleges azonosítókon kívül, minden egyéb másodlagos azonosítónak számít pl.: igazságügyi orvosi-, radiológiai képalkotó módszerek, tetoválások, személyes tárgyak alapján történő azonosítás stb.

A DVI azonosítás 5 szakasza

1. Helyszín biztosítása: a holttestek, holttestrészek, maradványok, ill. a személyes tárgyak dokumentálása, összegyűjtése, csomagolása és elszállítása.

2. Bonctermi vizsgálat (post-mortem adatok): ebben a szakaszban történik a holttestek, holttestrészek és maradványok részletes dokumentálása, az elsődleges (DNS, ujjlenyomat, fogazat) és másodlagos azonosító jegyek rögzítése.

3. Adatgyűjtés (ante-mortem adatok) : az eltűnt személy adatainak felvétele családtagoktól, barátoktól. *(Magyarországon az adatok átláthatóságát segíti, hogy létrejött az Elektronikus Egészségügyi Szolgáltatási Tér (EESZT), továbbá az Implantátum regiszter rendszere. Ezek alkalmasak arra, hogy tömegszerencsétlenség esetén a hatóság munkáját segítsék.)*

4. Összevetés: az ante-mortem és post-mortem adatok összehasonlítása. Ez történhet manuálisan vagy számítógépen. Fontos tisztázni, hogy az Interpol-standardoknak megfelelő

áldozatazonosítás során tiltott a vizuális azonosítás, mint amilyen a hozzátartozókkal végzett felismertetés.

5.Személyazonosság kimondása: ez egy jogi aktus, ami legtöbbször testületileg kerül kimondásra. A testület tagjai rendszerint magasrangú DVI szakértők, kormánytisztviselők, olykor ügyészek. A személyazonosság kimondása egyúttal a holtta nyilvánítás is. Ezt követően lehet a maradványokat a hozzátartozóknak kiadni és a temetési folyamatot elindítani. Abban az esetben, ha a holttest azonosítása nem lehet, úgy ismeretlen holttestként kezelik tovább.

A DVI csapat tagjai

- Bűnügyi helyszinelők
- Nyomozók
- Bűnügyi elemzők
- Igazságügyi orvosszakértők
- Fogorvosok
- Antropológus
- Ujjnyom szakértők
- Genetikai szakértők
- Pszichológusok
- Informatikusok

A DVI egység tagjai önkéntesek, eseménymentes időszakban a saját foglalkozásukat látják el, de szükség esetén azonnal bevethető csapattá szerveződnek, akik akár külföldi egységekkel együttműködve is kooperálhatnak.

Jelenleg a magyarországi DVI fogászati egységét 17 fő alkotja, akik az ország különböző pontjain élnek megfelelő területi lefedettséget biztosítva. A kollégák a fogászat különböző területein dolgoznak, úgy mint a: protetika, konzerváló fogászat, dentoalveoláris szájsébeszet, ortodoncia, igazságügyi szakértés, egészségügyi menedzsment, antropológia. Nyelvismeret tekintetében képviselve van az: angol, német, olasz, lengyel, román, perzsa.

A magyar DVI egység három kiemelt bevetése

- A Magyar DVI fogászati egységének első éles bevetésére 2019 május 29-én, a Hableány katasztrófa bekövetkeztekor került sor. Az azonosítási munka közel 1 hónapig tartott, ahol a Magyar és Dél-Koreai DVI-os kollégák együtt dolgoztak. Mind a 27 áldozatot megvizsgálták a fogorvosszakértő kollégák.

- 2021 augusztus 15-én, az M7-es autópályán történt buszbaleset. 54 utas és 2 sofőr volt a buszon az ütközés pillanatában. Összesen 9 áldozata volt a szerencsétlenségnek. 8 fő a helyszínen 1 fő pedig a kórházban veszítette életét.

-2021 december 13-án, Mórahalmon. Egy szerb rendszámú járművet vezető sofőr egy rendőri ellenőrzés előtt akart elmenekülni és közben egy házfalnak csapódott. Az ütközéskor 7 ember életét veszítette.

Szakmai felkészültség

Annak érdekében, hogy a hazai DVI tagok tudásukat magas szinten tartsák, folyamatos képzéseken vesznek részt. Rendszeresen az online képzések, ahol a témában nemzetközileg elismert DVI szakemberek oktatnak. Tagjaink részt vesznek hazai-, és külföldi gyakorlatokon is, ahol nemzetközi szakemberek segítségével fejlődhetnek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Angyal Miklós-Petrétei Dávid: Az Interpol DVI-protokoll-adaptációjával
a hazai áldozatazonosítás fejlesztésének útján

Angyal Miklós-Némedi Gábor Márk: A magyar DVI egység megalapítása

Angyal Miklós: Ismeretlen személyazonosságú holttestek azonosítása

Angyal Miklós-Petrétei Dávid: A magyarországi áldozatazonosítási szolgálat
felállításának kihívásai és tapasztalatai

Simon Botond-Farid Ajang Armin-Vág János: A preventív és proaktív fogászati
adatbázis bevezetése és jelentősége
tömegkatasztrófa áldozat azonosításkor